

Dřevěné hračky, které mají duši

Letos proběhl již 20. ročník udělování známky kvality hraček a herních předmětů, známý pod názvem Správná hračka. V zářijovém čísle Poradce, věnovaném životnímu jubileu docentky Evy Opravilové, byla v souvislosti s její zakladatelskou rolí tato aktivita Asociace předškolní výchovy, Sdružení pro hračku a hru a Asociace hračka Unie výtvarných umělců ČR několikrát zmíněna.

PHDr. OSKAR BRŮŽA

Za uplynulých dvacet let bylo toto označení přiznáno několika stovkám výrobků, z nichž však velká část již není na trhu dostupná. Chceme však věřit, že snaha kultivovat trh charakterizovaný chaosem nebyla bezvýsledná. Prestiž ocenění v posledních letech prokazatelně roste. Počet partnerů byl rozšířen o Uměleckoprůmyslové museum v Praze, které umožnilo vystavovat oceněné práce ve své pobočce – na zámku v Kamenici nad Lipou.

I Ocenění Správná hračka

Na programu se podílí i město Kamenice nad Lipou a jeho Městské muzeum, které pořádá každoročně na počátku července **Kamenické hračkobraní – festival hraček z přírodních materiálů**. I zde jsou správné hračky, a zvláště hračky domácí provenience, popularizovány a někteří ocenění zde mohou vystavovat celou svou produkci. Nemalý význam má nově vzniklá tradice prezentovat a slavnostně vyhlásit oceněné návrháře, výrobce a prodejce na podzimním **veletrhu FOR TOYS** v Praze-Letňanech. Ale především – zelené logo se začíná objevovat nejen na webových stránkách výrobců a dovozců, ale také na obalech oceněných hraček, a může tak začít poznamenávat i hračkářský trh.

Zopakujme si, v čem spočívá zvláštnost, nadstandardnost **označení Správná hračka – vybráno odborníky**. Trh s hračkami je v zemích Evropské unie regulován řadou norem a předpisů. Certifikovaná bezpečnost a zdravotní nezávadnost, která je podmínkou k uvedení všech hraček na trh, však vůbec nezaručuje kvalitu hračky z výchovného a vzdělávacího hlediska. Správná hračka nehodnotí tržní úspěšnost, ale oceňuje estetické a výchovné kvality, jež jsou pro utváření osobnosti dítěte velmi důležité a jejichž přítomnost hodnotu ostatních jinak bezpečných a zdravotně nezávadných hraček výrazně zvyšuje. Proto jsou hodnoceny jen hračky a herní předměty určené dětem předškolního věku s cílem poskytnout rodičům i pedagogům vodítko při rozhodování o nákupu hraček a podpořit tvorbu a prodej dobrých hraček i jejich rozšiřování mezi dětskou populaci vůbec.

I Kritéria hodnocení hraček, her a herních předmětů

Označení Správná hračka není omezeno ani původem, ani materiálem. Hodnoceny jsou tuzemské i dovážené hračky, hry a herní předměty dostupné v České republice, přihlášené tvůrci (autory), výrobci, dovozci či prodejci nebo nominované zástupci spolupodatelů; posuzovány jsou i prototypy určené k pozdější výrobě, a to **podle těchto kritérií**:

- 1. kvalita** (vhodnost použitého materiálu, preciznost celkového provedení);
- 2. uživatelský komfort** (vhodná konstrukce se zřetelem k předpokládanému užítí, originalita zpracování, snadnost údržby a hygienického ošetření, skladnost, využití obalu);
- 3. design** (estetická úroveň, vzhled, barevnost, příjemnost na dotyk), a především
- 4. pedagogicko-psychologická kvalita** (výchovný účel, didaktické využití, funkčnost z hlediska určení: děti předškolního věku, mladší školní věk, handicapované děti, hračky určené pro domov, hračky pro kolektivní hru v dětských zařízeních).

Všechny přihlášené hračky jsou dány k dispozici dětem na Fakultní mateřské škole, Sokolovská 182, Praha 8. Výsledek testu, protokolovaný učitelskými, je součástí podkladů pro rozhodování poroty. Za rozhodováním poroty stojí autority jak ze světa teorie (např. zmíněná doc. Eva Opravilová), tak ze světa navrhování hraček (např. prof. Václav Kubát), ze školní praxe (např. Mgr. Ludmila Šprachtová) i z jiných oborů zabývajících se dětskou populací.

Z výše uvedeného plyne, že by přihlídnutí k ocenění Správná hračka mělo mít značnou váhu při rozhodování, jak prostředky, které mají ředitelky mateřských škol k dispozici pro nákup hraček a herních předmětů, co nejlépe využít.

Budeme vás proto postupně seznamovat s těmi z oceněných, jejichž produkty jsou na trhu dostupné a které jsou využitelné nejen v rodinách, ale i v mateřských školách, případně jsou přímo určeny ke kolektivní hře předškolních dětí.

I Chráněná dílna V růžovém sadu

Nedaleko Brna leží Ořechov, obec známá mimo jiné jedním z posledních bojů 2. světové války na našem území v dubnu 1945. Má však i současnou pozoruhodnost. V samém jejím středu, v rekonstruované budově bývalé školy, nalezla kromě místního muzea a ořechovského divadla své místo i pozoruhodná dílna, kterou provozuje občanské sdružení (spolek) s poetickým názvem V růžovém sadu.

V dílně to voní dřevem a vznikají tu různé **výrobky ze dřeva** (svícný, hodiny a jiné dekorativní předměty), ale – a to nás nejvíce zajímá – také hračky, především různobarevná **autíčka a vláčky**, ale také **berušky, myšky, želvičky a kačenky**. Zvláštností této dílny je, že zaměstnává pracovníky mentálně postižené s plným invalidním důchodem.

Pohled do chráněné dílny V růžovém sadu

V roce 2011 byla produkce této dílny oceněna jako **objev roku na 6. ročníku Kamenického hračkobraní** a v téže roce získala jejich autodrůba ocenění Správná hračka.

Dílna na zhotovování originálních dřevěných dekorativních předmětů a hraček vznikla v roce 2003. Jejím založením předcházela **desetiletá práce v brněnském stacionáři Effeta pro lidi**

s mentálním postižením. Jejím cílem bylo vytvořit pro klienty pracovní program – volba padla na práci se dřevem, byly zde odzkoušeny pracovní postupy od jednoduchých (servírovací podložky pod horké nádobí) přes dlabané předměty (misky, svícný, hodiny) až po první pokusy o výrobu hraček (auta). Zakladatelé dílny **Bc. Vladimír Procházka** a **Mgr. Leoš Huzlík** sledovali

– jako většina profesionálů zabývajících se pomocí mentálně postiženým spoluobčanům – nejdříve sociální aspekty spojené s uplatněním pracovní terapie.

Většinou je tato metoda zaměřena na klienty samotné, na jejich uspokojení z manuální práce; výsledky práce nejsou prvořadým cílem. Vladimír Procházka si však povšiml, že tito lidé mají značné řemeslné schopnosti. Na rozdíl od ostatní populace jsou tyto schopnosti zúžené a velmi individuální, ale pokud se promění z náhodné činnosti v cílevědomou práci, výsledky jsou bravurní a profesionální. Onen tvořivý a zároveň stereotypní potenciál se postupně podařilo Vladimíru Procházkovi rozvíjet. Běžně používané metody pracovní terapie se začaly proměňovat na skutečnou, nesimulovanou činnost, jejíž výsledky mohly být nabízeny k prodeji.

I Prověřená metodika a speciální výrobní program

Přechod však nebyl jednoduchý. Metodou pokus- omyl byl postupně vytvářen a do dnešní podoby uveden ucelený a v České republice svým způsobem ojedinělý systém. Vladimír Procházka k tomu uvádí: „Máme na paměti, že naši pracovníci (uživatelé) jsou dospělí lidé, a ne děti. Na druhou stranu nechceme popírat handicap, a tím například vystavit člověka úkolu, který není schopen zvládnout nebo vyřešit. Člověku s tělesným handicapem lze ku pomoci nabídnout berlu nebo vozík. Člověku s mentálním handicapem nabízíme ku pomoci sebe samé, náš rozum a schopnosti.“

Výuka pracovních postupů vychází z metodiky ověřené praxí. Metodiku však nelze uplatňovat jako univerzální postup na každého pracovníka stejně, je nutné pro každého hledat individuální řešení. Poskytujeme jim čas potřebný pro rozvoj jejich pracovních dovedností dle jejich individuálních možností a vedeme je k vytvoření pracovních návyků. Při dodržování struktury řízení, principů nadřízenosti a podřízenosti (jako na každém pracovišti) nečiníme rozdíl mezi pracovníky s handicapem a bez handicapu.“

Proto došlo i ke změně postavení mentálně postižených ve vztahu k dílně – **z klientů stacionáře se stali zaměstnanci**, sice ve zvláštním pracovním režimu, ale skuteční zaměstnanci, kteří mohou být za vykonanou práci odměňováni. Speciální výrobní program založený na ručním obrábění dřeva jim umožňuje prostřednictvím výrobků vytvářet a přinášet společnosti něco nového, zvláštního, co je ovlivněno jejich vnímáním.

Vladimír Procházka se svými spolupracovníky tak podle vlastních slov obohatil „již existující varianty zaměstnávání občanů s mentálním handicapem o novou alternativní cestu. Ta je specifická především v tom, že se nejedná o výběr jednoduchých pracovních postupů z již existujících možností na trhu práce, ale o **úpravu**

tradičních řemeslných technologií a tvorbu nových, které vedou ke vzniku originálních výrobků.

Tyto postupy a výrobky vznikaly od počátku ve spolupráci s lidmi s mentálním handicapem a celý proces je jimi ovlivněn natolik, že bez nich by tyto postupy a výrobky nikdy nevznikly. Podobně jako výtvarný projev dítěte je i tvorba člověka s handicapem originální a nenapodobitelná. Tato cesta dává lidem s handicapem možnost vytvořit a přinést společnosti něco nového, zvláštního, co je ovlivněno jejich vnímáním a zpracováním skutečnosti“.

I Práce na pomezí řemesla a uměleckého řemesla

Ambicí všech odborných pracovníků dílny je poskytovat „vedení a asistenci lidem s handicapem při jejich práci a tvorbě se dřevem a dalšími materiály a prezentací výsledků práce těchto lidí vytvářet pozitivní, realistický pohled ostatní společnosti na život člověka s handicapem“.

Autodráha je stavebnicí z jednotlivých segmentů, které jsou určeny k položení na koberec a zajištěny proti posunutí suchými zipy.

Protiklad řemeslné dovednosti, kterou je u každého mentálně postiženého nutno objevit, a schopnosti s uspokojením precizně vykonávat jen jeden nebo několik málo pracovních úkonů byl určujícím prvkem při tvorbě výrobního programu. Šlo jak o volbu materiálu, tak o sortiment výrobků.

Materiálem, s nímž měl zakladatel dílny vlastní zkušenosti a který využíval od jejího založení, bylo **dřevo, většinou z listnatých stromů, především z lípy**.

Pokud šlo o volbu pracovních nástrojů, byla vyloučena až na několik výjimek práce se stroji. Tou výjimkou je práce s elektrickým nářadím (vrtač-

ka, bruska a další bezpečně upravené ruční elektrické nářadí), které zaškolený klient-pracovník může obsluhovat.

Základním způsobem opracování dřeva je ruční práce a základním nástrojem je **rašple**, s níž mentálně postižení pracují jako sochaři – z jednoho kusu dřeva odebírají materiál, až zůstane zamýšlený tvar. Dílna je vybavena **dřevobráběcími stroji**, kde asistenti připravují polotovary (hranolky nebo v pravých úhlech předřezané tvary). Každý výrobek má definován svůj model (vzor), který byl vyprecizován prací v dílně.

Rašplí a smrkovým papírem, u dlabaných předmětů (misky, svícny, korby autíček) pak **řezbářskými dlaty** vytvoří jednotliví pracovníci nikoli individuální jedinečné umělecké dílo jako sochaři, ale řemeslně vyrobený užitečný předmět. Protože nejde o strojovou výrobu, nese každý výrobek také „rukopis“ svého tvůrce a je, jako tomu u dobrých řemeslníků bývalo, i signován. Jde o práci na pomezí řemesla a uměleckého řemesla.

Pro finální úpravu dekorativních předmětů jsou vhodné **oleje a vosky** užívané v nábytkářském průmyslu.auta, přívěsy, lokomotivy a vagonky jsou vyvedeny v živých, jasných barvách. K barvení se používají **zdravotně nezávadná, vodou ředitelná mořidla a laky**. Originalitu a rozlišení výrobků dotvářejí **barevné čalounické hřebíky**, znázorňující okna, světla, oči u zvířátek apod. Autodráha je stavebnicí z jednotlivých segmentů, které jsou určeny k položení na koberec a zajištěny proti posunutí suchými zipy. Nemají žádné jiné spojovací prvky, jež by se lámaly nebo by byly pro děti nebezpečné. Pro venkovní užití na pískovištích je vyráběna robustnější varianta aut a vlaků, která snese zatížení v terénu.

I Jedinečnost a neotřelost ořečkovské autodráhy

Osvětlili jsme způsob, jakým byl připraven základní výrobní program. Jednou z jeho podstatných částí je výroba dřevěných hraček, zejména autíček a vláček. Hračky jsou robustní,

zhotovované z připravených polotovárů (hranoly) a pracovníky dílny dotvářené; každý kus nese stopy originality. Je možné užívat je jednotlivě nebo ve větších sestavách jako součást autodráhy s kolejištěm.

A právě tyto předměty, jednotlivě i v sestavách (autodráhy), byly v roce 2011 předmětem posuzování odborné poroty, která udělením známky kvality Správná hračka ocenila především užití masivního přírodního materiálu s jeho jednoznačným, stylizovaným opracováním, **haptické vlastnosti, odolnost, barevnou rozmanitost i dekorativní střídmost, ale i jedinečnost a nenapodobitelnost provedení.**

V jednotlivostech (např. autíčko) jsou hračky vhodné k univerzálnímu použití, ale ve větším souboru s autodráhou jsou jedinečné pro kolektivní hru. To potvrdila praxe ve školách, které autodráhu nebo vlakovou dráhu užívají, i každoroční účast na letním festivalu hraček z přírodního materiálu na zámku v Kamenici nad

Lipou (Kamenické hračkobraní), kde je autodráha jednou z nejatraktivnějších prezentací vyhledávanou rodiči i dětmi.

Pro školky je ukázková autodráha k zapůjčení zdarma

Při rozhodování, zda autodráhu pro děti v mateřské škole pořídít, lze vážít několik aspektů – především mohou děti dostat ke hraní jedinečný soubor, který v žádném hračkářském obchodě nebo v tržnici nikde na světě nenajdou a který – na rozdíl od jiných hraček využívaných v mateřských školách – doma nemají.

Další nezpochybnitelnou předností je, že jde o robustní a pevné, prakticky nezničitelné hračky, o hračky, které postrádají studenou preciznost strojní výroby, jsou individualizované a s příjemným haptickým efektem. V neposlední řadě peníze vynaložené na jejich pořízení nezmnožují zisk prosperujících hračkářských firem, zaplavujících trh spoustou často

nevkusného a problematického zboží, ale jsou příspěvkem pro udržení tak užitečného a neobvyklého provozu, jakým ořechovská dílna bezesporu je.

Dílna V růžovém sadu půjčuje po dohodě zdarma předváděcí variantu autodráhy školám, dětským centrům a jiným neziskovým dětským zařízením k vyzkoušení (jen za úhradu nákladů spojených s dopravou). Vzorkovna – prodejní galerie je přístupná a prohlídka dílny je možná v pracovní dny od 8 do 15 hodin, případně i v jinou dobu po telefonické dohodě.

Vše o dílně naleznete na webové stránce: www.vruzovemsadu.cz

Autor je tajemníkem a koordinátorem Unie výtvarných umělců ČR a podílí se na dramaturgii Kamenického hračkobraní a na organizaci udělování známky kvality Správná hračka

